

LÕIKUSTÄNUPÜHA AD 2020

Jl 2:21–27 (1Tm 6:6–10 või 1Tm 4:4–5; Mt 6:25–34 või Mt 6:19–23)

21 Ära karda, maa! Hõiska ja rõõmusta, sest ISSAND teeb suuri asju!

22 Ärge kartke, välja loomad, sest kõrbe rohumaad löövad haljendama ja puud hakkavad vilja kandma, viigi- ja viinapuud kannavad külluslikult!

23 Ja teie, Siioni lapsed, hõisake ja rõõmustage ISSANDAS, oma Jumalas, sest Tema annab teile õiglaselt varajast vihma, saadab vihma teile alla, varajase ja hilise vihma nagu ennegi!

24 Siis saavad rehealused täis nisu ning tõrred voolavad üle veinist ja õlist.

25 Ja ma tasun teile nende aastate eest, kui saagi sõid rohutirtsud, vastsed, mardikad ja röövikud – see mu suur sõjavägi, kelle ma läkitasin teie kallale.

26 Te saate küllalt süüa, te sööte kõhud täis, ja kiidate ISSANDAT, oma Jumalat, kes teiega on talitanud imepäraselt. Jah, mu rahvas ei jää igavesti häbisse.

27 Ja te saate tunda, et mina olen Iisraeli keskel, et mina, ISSAND, olen teie Jumal ja ei keegi teine. Jah, mu rahvas ei jää igavesti häbisse.

Sissejuhatus

Joeli raamat on kristlikes Vanas Testamendi väljaannetes enamasti teine kaheteistkümnest nn väiksest prohvetist, paiknedes Hoosea ja Aamose raamatute vahel. Septuagintas järgneb Joeli raamat neljandana Hooseale, Aamosele ja Miikale.

Joeli on peetud nii üheks varasemaks kui ka hilisemaks prohvetiks ning paigutatud erinevate uurijate poolt nii 9. sajandisse eKr kui ka 8., 7., 6. või koguni 5. sajandisse eKr. Kahtlemata sõltub raamatu tõlgendus sellest, milline on selle koostamise ajalooline kontekst, pidades eriti silmas Iisraeli riigi tõusu ja langust ning sellele järgnenud Paabeli vangipõlve ja Pärsia ülemvõimu (mis tõi endaga kaasa suhtelise rahuaja).

Joeli raamatu esimene peatükk kõneleb looduskatastroofist – rohutirtsude nuhtlusest, mille tulemusena hävis kogu põlluvili ja maad tabas näljahäda. Teine peatükk annab edasi esimeses peatükis kirjeldatule rajaneva kuulutuse tulevikus maad ja rahvast ähvardavast veelgi hullemast hävingust, millest suudab päästa ainult jäägitu pöördumine Issanda poole, kes on valmis halastama ja armu heitma ning oma rahva häbi ära võtma. Kolmas ja neljas peatükk kujutavad endast eshatoloogilist vaadet Issanda päevale, mille eel Ta valab välja oma Vaimu ning mille tulemuseks on Tema rahva täielik vabanemine ja uus põli igaveses õndsuses.

Hoolimata sellest, et nagu öeldud, konkreetsete sündmuste ja ettekuulutuste tõlgendus sõltub sellest, millisesse sajandisse raamatu tekkeae paigutatakse, võib rahumeeli

tõdeda, et selle keskne sõnum on mõistetav üsna ühtviisi: kui Iisrael taganeb Jumalast ega pöördu, siis ootab teda paratamatu häving, kui ta aga meelt parandab, oma lootuse Issandale paneb ja Tema nime appi hüüab, siis ta pääseb ja tema viimne õitseng ületab kõik varasema. Teatava kõrvalliinina kaasneb sõnum teistele rahvastele: Jumal mõistab kohut ka nende üle ja neile tasutakse kogu nende ülekohus.

Prohvet Joeli enda kohta ei tea me rohkem kui seda, mis seisab tema raamatu esimeses salmis: «Issanda sõna, mis tuli Joelile, Petueli pojale.» Nimi יוֹאֵל koosneb Jumala nimest יהוה ja sõnast אָל – «jumal», tähendades tõenäoliselt kas «JHWH [on] Jumal» või «[see, kelle] Jumal [on] JHWH». Prohveti isa nime אֵלִיָּהוּ võiks tõlkida kui «avatud/vastuvõtlik Jumalale» või «[see, kes on] siiras Jumala [ees]»¹

Keelelisi märkuseid

Ära karda – אַל-תִּירָאִי – sõna יָרָא tähendab «kartma», «austama», «kohkunud olema».

Maa – sõna אֲדָמָה – «maa», «maapind», «maamuld», ka «põllumaa» – tuleneb sõnast אָדָם – «punane [olema]». Sama päritolu on ka sõna אָדָם – «inimene», «Aadam».²

Hõiska – אִילִי – sõna אָלִילִי tähendab «rõõmutsema», «rõõmust hõiskama», «rõõmust hüppama».

Ja rõõmusta – וַיִּשְׂמְחֵי – sõna שָׂמַח tähendab «rõõmustama», «heameelt tundma».

Issand – originaalis tarvitatakse siin ja järgnevates salmides Jumala nime יהוה .

Teeb – לַעֲשׂוֹת – võiks tõlkida ka «on tegemas».

Sest...suuri asju – כִּי־הִגְדִּיל – sõna גָּדַל tähendab «suureks saama», «suureks tegema», «suuri [asju] tegema».

Välja loomad – בְּהֵמוֹת שָׂדֵי – tõenäoliselt peetakse siin silmas karjamaadel olevaid koduloomi.

Kõrbe – sõna מִדְבָּר esmatähenduseks ei ole mitte kuiv, veeta kõrb, vaid pigem asustamata, viljelemata (tüher-) maa, mida muuhulgas tarvitatakse karjamaana.

Rohumaad – נְאוֹת – sõna נָאָה tähendab «karjamaa», «heinamaa», «niit».

¹ Midagi sarnast, nagu õndsakskiitmistes: «Õndsad on puhtad südamed, sest nemad näevad Jumalat.» (Mt 5:8)

² Niisiis tähendab «Ära karda, maa!» kaudselt ka «Ära karda, inimesel!»

Löövad haljendama – וַיִּשְׂאוּ – sõna וַיִּשְׂאוּ tähendab «võrsuma», «puhkema», «rohetama», «haljendama». Originaalis kasutatud *perfekti* võiks tõlkida ka «on löönud haljendama».

Ja puud hakkavad vilja kandma – וַיִּשְׂאוּ פְּרִיָּו – sõnasõnalt «sest puu on toonud esile oma vilja».

Kannavad külluslikult – וַיִּתְּנוּ חֵילָם – sõnasõnalt «on andnud oma väe».

Ja teie, Siioni lapsed – וּבְנֵי צִיּוֹן – sõnasõnalt «ja Siioni pojad».

Sest Tema annab – וַיִּתֵּן – taas võiks tõlkida ka «on andnud».

Õiglaselt – לְצַדִּיקָה – sõna צַדִּיקָה – «õigus», «õigus» – tuleneb verbist צָדַק – «õige olema», «sirge olema» – ning tähistab nii seadustega kui ka õiglustundega kooskõlas olevat toimimist ja eluviisi, samuti sirgjoonelisust, ausust ja kõlbelist kõverusetust.

Varajast vihma – אֶת־הַמּוֹרָה – sõna מוֹרָה tuleneb verbist יָרָה – «heitma», «viskama», «laskma», «valama», aga ka «juhendama», «suunama», «õpetama» – ning tähendab «[varajane] vihm», aga ka «õpetaja»³.

Varajase ja hilise vihma – וּמִלְקוֹשׁ מוֹרָה – võiks tõlkida ka «varajase ja hilise vihma valingud».⁴

Nagu ennegi – בְּרִאשׁוֹן – võiks tõlkida ka «nagu vanasti» või «nagu aegade alguses».

Siis saavad...täis – וּמְלֵאוּ – «ja...on täis».

Nisu – בָּר – sõna בָּר tähistab enamasti juba pekstud ja tuulatud vilja.⁵

Tõrred – הַיִּקְבִּים – sõna יָקַב võib tähistada nii veinivaati kui ka surutõrt.

Veinist – תִּירוֹשׁ – sõna תִּירוֹשׁ tähistab noort, äsja pressitud veini, värskelt käärima hakanud veinivirret, mis on magus ja väga joovastav.⁶

³ 1739. aasta Piiblis ongi tõlgitud: «...sest ta annab teile sedda Õppetajat õigusseks». Eeskujuks on ilmselt Luther, kes tõlgib: «...“der euch Lerer zur gerechtigkeit gibt» ning kes on arvatavasti saanud kinnitust Vulgatast: «...quia dedit vobis doctorem iustitiae».

⁴ Varajane vihm on sügisene, hiline aga kevadine.

⁵ 1739. aasta Piiblis on ilmselt just selles tähenduses tõlgitud: «puhhast vilja».

⁶ Austria veinikultuuris kannab taoline varajane vein, millega tähistatakse sügise algust, kõnekat nime «Sturm».

Ja õlist – וַיִּצְהַר – sõna יִצְהַר tähistab enamasti värsket ja väga puhast õli.

Ja ma tasun teile – וְשַׁלַּמְתִּי – sõna שָׁלַם tähendab siinkohal «taastama», «heaks tegema», «hüvitama», «tasuma».

Nende aastate eest – אֶת־הַשָּׁנִים – õigupoolest «...[hüvitan teile] need aastad]» või «... [annan teile tagasi] need [kaotatud] aastad».

Kui saagi sõid – אֲשֶׁר אֶכַּל – õigupoolest «...[aastad,] mille sõid ära».

Rohutirtsud – הָאֲרָבָה – sõna אֲרָבָה tähistab ilmselt rändtirtsu ja tuleneb verbist רָבָה – «paljuks saama», «palju/rohkearvuline olema», «rohkenema».⁷

Vastsed – הַיֶּלֶק – sõna יָלַק võib tähistada rändtirtsu vastset, aga ka mõnda teist tirtslaste liiki, näiteks kõrbetirtsu.⁸

Mardikad – וְהַחֲסִיל – sõna חֲסִיל tuleneb verbist חָסַל – «õgima» – ning võib tähistada kas valmikut või taas mõnda tirtslaste liiki.

Ja röövikud – וְהַגָּזִם – ka sõna גָּזַם võib tähistada üht rändtirtsu tavapärasest viiest moondestadiumist või mõnda teist tirtslaste liiki.⁹

Te saate küllalt süüa – וְאִכַּלְתֶּם אֶכּוֹל – sõnasõnalt võiks tõlkida «ja te sööte süües».¹⁰

Te sööte kõhud täis – וְשָׂבַע – sõna שָׂבַע tähendab «rahuldatud olema», «[kõhtu] täis saama», «[midagi] külluses omama».

Ja kiidate Issandat, oma Jumalat – וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם – «ja kiidate JHWH, oma Jumala nime». Sõna הִלַּל tähendab siin «ülistama», «kiitma», «kiitlema».¹¹

⁷ Entomoloog Mati Martin kirjutab rändtirtsude kohta: «Tirtsuparve ulatust on mõõdetud ühest kuni mitmekümne ruutkilomeetrini, putukate arvu ruutkilomeetril on hinnatud 40–80 miljonini. Arvutuste järgi suurim parv, mida kunagi kohatud, kattis 513 000 ruutkilomeetrit ning sisaldas endas 12,5 triljonit isendit.» (Eesti Loodus. 2014. Nr. 2. Lk 18)

⁸ Kõrbetirtsud on rändtirtsudest keskmiselt kolmandiku võrra pikemad (nelja sentimeetri asemel kuus) ning liiguvad rändtirtsudest märksa kiiremini, väidetavalt kuni viisteist kilomeetrit tunnis.

⁹ Tirtslaste liike on kokku üle kuue tuhande. 1739. aasta Piiblis ei ole üritatud kõiki sõnu tõlkida, vaid öeldakse: «...mis rohhotirtsud, Jeleki- ja Asili- ja Kasami-linnud on ärrasõnud».

¹⁰ S.t te saate süües tõesti söönuks – vastandina muinasjuttudest tuntud väljendile «sõin ja jõin seal minagi, suhu ei saand midagi».

¹¹ Sõnast הִלַּל tuleneb ka väljend הִלְלוּ יְהוָה – «Kiitke ISSANDAT» ehk «Halleluuja».

Imepäraselt – לְהִפְלִיא – sõna פִּלְאֵה tähendab «imeline olema», «mõistetamatu olema», ka «üle jõu käima».

Ei jää...häbisse – וְלֹא־יִבְשׁוּ – sõna בּוֹשׂ tähendab «häbistama», «häbi tundma», «häbistatud olema».

Igavesti – לְעוֹלָם – sõna עוֹלָם – «igavene» – tuleneb verbist עָלַם – «peitma», «varjama», «salajas hoidma» ning tähistab mitte ainult igavikku, vaid ka kauget, tundmatut, varjul olevat.

Ja te saate tunda – וַיִּדְעֶנּוּ – sõna יָדַע tähendab «teadma», «[ära] tundma», «tundma [õppima]», «mõistma», «oskama», «[milleski] vilunud olema» ning tähistab ka sisemist äratundmist.

Et mina olen Iisraeli keskel – כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי – sõna קָרַב tuleneb verbist קָרַב – «lähenema», «liginema» – ning tähendab nii «[kellegi] keskel», «[kelle]gagi», «[kellegi] ligi» kui ka «[kellegi] sees».

Sisuline analüüs

Prohvet Joeli raamatu teine peatükk kujutab endast kutset meelearandusele, millega kaasneb Jumala [võimaliku] halastuse kuulutus. Issanda kohutav päev tuleb, «pime ja must, pilvine ja sünge» (vrd Jl 2:2), selle eest ei ole pääsu mitte kellelgi (Jl 2:3), selle tulemuseks on täielik häving: «Tema ees käib hävitav tuli ja tema taga kõrvetav leek; tema ees on maa otsekui Eedeni aed, aga tema taga on tühi kõrb... väriseb maa, põrub taevas, päike ja kuu lähevad mustaks ja tähed kaotavad oma sära.» (Jl 2:3.10)

Tegemist on ettekuulutusega, mis on inspireeritud Joeli raamatu esimeses peatükis kirjeldatud looduskatastroofist – ränd- (ja muude) tirtsude nuhtlusest, mille tulemuseks olid laastatud põllud, puuviljaaiad ja viinamäed ning millele lisandusid veel põud ja ikaldus. Mitte midagi ei olnud järele jäänud, kannatavad nii inimesed kui loomad, nii üles haritud kui harimata maa: «Kuidas küll loomad ägavad, veisekarjad on arust ära, sest neil pole karjamaad. Ka lambakarjad on hävimas... tuli on neelanud kõrbe rohumaad ja leek on kõrvetanud kõik metsapuud.» (Jl 1:18j)

Õigupoolest kõlab kutse meelearandusele juba esimeses peatükis: «Vöötage endid ja leinake, preestrid, kurtke, altari teenrid! Minge sisse, veetke öö kotiriideis, minu Jumala teenrid.» (Jl 1:13) Teises peatükis lisandub adressaadina kogu rahvas, isegi need, kes olid üldise tava kohaselt ühiskondlikest ülesannetest vabastatud: «Puhuge sarve Siionis, pühitsege paastupüha, kutsuge kokku pühalik koosolek! Koguge rahvas, pühitsege kogudust, tooge kokku vanemad, koguge lapsed ja imikud, peigmees tulgu välja oma toast ja pruut oma kambri!» (Jl 2:15j) See näitab, kui uskumatult tõsine oli maad

tabanud olukord – muidugi kehtib ka järgnev jumaliku pääste töotus kogu rahva puhul, kusjuures eelnevale universaalsele patukahetsuskutsele vastab otseselt kolmanda peatüki kirjeldus Jumala Vaimu väljaavalamise universaalsusest: «Ja pärast seda sünnib, et ma valan oma Vaimu kõige liha peale. Siis teie pojad ja tütreid hakkavad ennustama, teie vanemad uinuvad unenägusid nähes, teie noored mehed näevad nägemusi. Ja neil päevil valan ma oma Vaimu ka sulaste ja teenijate peale.» (Jl 3:1j)

Häda, mida prohvet Iisraelile kuulutab, ei tule ilmselt enam mitte looduskatastroofina, vaid võõrvallutajate näol, kelle vastupandamatu edasiliikumine sarnaneb ränd- või kõrbetirtsude massilisele, hirmuäratavale ja kogu maad laastavale rändele. Ainus pääsemisvõimalus on «käristada lõhki oma süda ja mitte oma riided, ning pöörduda Issanda, oma Jumala poole» (vrd Jl 2:13). Jumal on «armuline ja halastaja, pika meelega ja rikas heldusest» (Jl 2:13), ning kuigi ähvardav häving võib näida väljapääsmatu paratamatusena, on siiski võimalik, et «vahest Ta pöördub ja kahetseb ja jätab enese järele õnnistuse» (Jl 2:14).¹²

Kui Jumal «pöördub», s.t vastusena oma rahva pöördumisele ja meelearandusele otsustab asendada karistuse õnnistusega, ei ole rahval enam midagi karta: «Ma ei anna teid enam teotuseks paganate sekka. Ja selle põhja poolt tulija ajan ma teist kaugele, hajutan ta kuivale ja tühjale maale, ta eelväe Idamerre, ta järelväe Läänemerre; ja temast tõuseb hais, tõuseb roiskumise lehk, sellepärast et ta tahtis teha suuri asju.» (Jl 2:19j).

Jumal ise teeb suuri asju (Jl 2:21) ja talitab oma rahvaga imepäraselt, nii et rahvas ei jää enam iialgi häbisse (Jl 2:26). Issand mitte ainult ei hoiä Iisraeli uute katastroofide eest, vaid heastab kõik eelneva: «Ma tasun teile nende aastate eest, kui saagi sõid rohutirtsud, vastsed, mardikad ja röövikud – see mu suur sõjavägi, kelle ma läkitasin teie kallale.» (Jl 2:25)¹³

Tekstilõigu keskseks sõnumiks on niisiis kutse meelearandusele ja sellega kaasnevad töötused juhuks, kui rahvas võtab asja tõsiselt ning tõepoolest kahetseb ja pöördub. Küsimusele, millest Iisraeli rahvas peab pöörduma, aitab vastata teise peatüki viimane salm: «Ja te saate tunda, et mina olen Iisraeli keskel, et mina, Issand, olen teie Jumal ja ei keegi teine.» (Jl 2:27) Kui Issand peab oma rahvale meelde tuletama, et just Tema on ainus ja tõeline Jumal, siis järelikult oligi probleemiks just see, et Iisrael oli Temast taganenud. Tõelisest Jumalast taganemisele järgnev häving ei ole aga mitte niivõrd Jumala karistus, vaid Temast lahtiütlemise paratamatu tagajärg – nii Vana Testamendi päevil Iisraeli rahva kui kõigil aegadel kõikide rahvaste puhul.

¹² Siit kõlab uskumatu ironia: kas tõesti on Jumal see, kes peab pöörduma ja kahetsema?!

¹³ Vrd Jl 1:4: Mis jäi üle röövikuist, selle sõid rohutirtsud; ja mis jäi üle tirtsudest, selle sõid vastsed; ja mis jäi üle vastseist, selle sõid mardikad.

Jutluseks

EELK jumalateenistuste käsiraamat ütleb Lõikustänupüha kohta: «Lõikustänupüha on sügisene palvepäev, mil tänatakse Jumalat töö õnnistamise ja lõikuse andide eest.»

Kirikukäsiraamatu lugemiskava teise lugemisaasta Evangeeliumiks on kas Jeesuse manitsus hoiduda maiste varade kogumisest ning talletada endale aare taevasse (Mt 6:19–23) või sellele järgnev manitsus mitte muretseda ihutoiduse ja -katte pärast, vaid usaldada ennast Jumala kätte ning otsida esmalt Tema riiki ja õigust (Mt 6:25–34). Epistlikuks on kas apostel Pauluse Jeesuse omale sarnanev, aga sellest karmisõnalisem manitsus hoiduda rikkuse taotlemisest, kuna sellest võib sündida vaid kurja, ja olla rahul eluks hädatarvilikuga, pidades meeles, et suurimaks varanduseks on jumalakartus (1Tm 6:6–10), või sellesama apostli üleskutse võtta kõike vastu tänuga ning pühitseda seda Jumala sõna ja palve läbi (1Tm 4:4j).

Epistli ja Evangeeliumi valguses Vana Testamendi lugemist vaadeldes asetuvad keskpunkti ühelt poolt usaldus Jumala vastu, kes on halastaja ja armuline ning kellele lootes ei ole vaja karta ega muretseda, ning teiselt poolt hoiatus, et Jumalast taganemise tulemuseks on häving (millest ei suuda päästa ei muretsemine ega ükskõik, millised katsed oma tulevikku kindlustada).

Kuna me teame, et suuremaidki maiseid õnnistusi jäävad alati varjutama kaduvus ja surm¹⁴, on selge, et prohvet Joeli kaudu antud töötused rehealuseid täitvast puhtast viljast ning ülevoolavaist õli- ja veinivaatidest on ainult pildiks, mille kaudu meie pilk suunatakse tulevasele, igavesele õndsusele. See aga omakorda ei tohi kuidagi kahandada meie tänulikkust kõige selle eest, millega Jumal meid praegu õnnistab – oluline on vaid, et ka maist Lõikustänupüha pühitsedes on meie pilgud ja südamed suunatud igavesele, mille eelmaitsmise ja pandina võime tänulikult vastu võtta kõiki neid maiseid õnnistusi, mida Jumal laseb meile osaks saada: «Sest kõik, mis Jumal on loonud, on hea ja miski pole taunitav, mida võetakse vastu tänuga, sest seda pühitsetakse Jumala sõna ja palve läbi.» (1Tm 4:4j)

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jumal, meie Looja, tahab meid hoida ja õnnistada. Ta on kinkinud ja kingib meile jätkuvalt kõike eluks vajalikku – me ei pea muretsema ega kartma, Ta ümbritseb ja täidab meid oma headuse ja heldusega, kingib meile nii varajast kui hilist vihma, tehes seeläbi viljakaks nii meie maa kui kogu meie elu.
2. Kõik, mis Jumal on loonud ja meile kinkinud, on hea – paraku võib kõigest saada meile kiusatus, mis selle asemel, et täita meid tänu ja armastusega Jumala suhtes,

¹⁴ Käesoleval, 2020. aastal, ei ole ilmselt olnud kuigi raske selles veenduda.

muudab meid isekaks ja viib meid, meile ebajumalaks saades, meie Loojast ja eluandjast, meie olemise ainsast tõelisest alusest ja allikast, eemale. Tulemuseks on täielik häving – prohvet Joeli raamatus kasutatakse selle võrdpildina rändtirtsude laastamistööd, mis ei jäta endast maha muud kui viljatu kõrbe. Selline on meie elu – ja meie igavik – ilma Jumala, Tema armu ja õnnistusega.

3. Jumal on saatnud meile Õpetaja õiguseks. Õigupoolest on Ta saatnud mitmeid õpetajaid – oma käskjalgu, prohveteid, kes on kutsunud inimesi pöörduma, Jumala juurde naasma, hoiatanud neid hukkumise eest ja kinnitanud neile, et Jumal tahab, et kõik võiksid pääseda, et ükski, kes Tema nime appi hüüab, ei hukkuks ega jääks häbisse. Aga viimseil päevil, siis, kui aeg täis sai, tuli Tema, kes on saanud meile «õiguseks ja pühitsuseks ja lunastuseks» (vrd 1Kr 1:30) ning kelle nimes ainsana on igavene pääste (vrd Jl 3 ja Ap 2:17–41). Täna ajalikku Lõikustänupüha pidades tõstkem oma pilgud üles taevasse, et tänada Jumalat mitte ainult maiste andide, vaid ka igavese Lõikustänupüha lootuse eest.